

Motion till riksdagen 2025/26:2410

av Pia Trollehjelm (SD)

Stärkt skydd för nämndemän i domstolsväsendet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa möjlighet till anonymisering av nämndemän i offentliga beslut och domar och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över offentlighetsprincipen i förhållande till nämndemännens skyddsbehov och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Nämndemännen är en hörnsten i det svenska rättssystemet. Deras uppgift är att förankra domstolarnas arbete i folkets röst och att bidra till att avgöranden vilar på både juridisk och samhällelig grund. Systemet är unikt och bidrar starkt till förtroendet för rättsväsendet. Samtidigt är nämndemannauppdraget i dag förenat med stora risker. Hot, trakasserier och påtryckningar från kriminella grupperingar har blivit en realitet i takt med att den grova brottsligheten breddat ut sig i vårt land. När personer som tar på sig ett demokratiskt förtroendeuppdrag tvingas frukta för sin och familjens säkerhet står vi inför en allvarlig rättsstatlig utmaning.

Nämndemannasystemet bygger på att människor från olika samhällsskikt är villiga att ta på sig uppdraget. Detta är en del av folkhemmets grundidé: att medborgarna själva deltar i rättskipningen och därigenom stärker rättsstatens legitimitet. Men redan i dag rapporterar flera kommuner om svårigheter att rekrytera tillräckligt många nämndemän. När hotbilden växer blir det ännu svårare att övertyga människor om att ta på sig ansvaret.

Om utvecklingen fortsätter riskerar systemet att urholkas. Färre vill ställa upp, och representationen minskar. I förlängningen kan detta leda till att domstolarna förlorar en viktig länk till medborgarna. Därför är det avgörande att nämndemannauppdraget görs

tryggare. När staten tydligt markerar att nämndemännen ska skyddas – genom anonymisering och en anpassad tillämpning av offentlighetsprincipen – ökar också intresset för att delta. Det skulle underlätta rekryteringen och därmed bevara bredden i folkrepresentationen i domstolarna.

Ett stärkt skydd för nämndemännen är alltså inte bara en fråga om individens trygghet. Det är en förutsättning för att hela nämndemannasystemet ska överleva och fortsätta fylla sin funktion i rättsstaten.

1. Anonymisering av nämndemän

I dag publiceras nämndemännens namn öppet i alla domar och beslut. Detta kan verka oskyldigt, men i praktiken gör det att nämndemännen enkelt kan identifieras, kartläggas och utsättas för hot. Det är inte acceptabelt att personer som dömer i mål om exempelvis mord, grova narkotikabrott eller gängkriminalitet ska behöva frukta repressalier när de går hem från domstolen. Att vissa nämndemän redan uppmanats att ”klä ner sig” för att undvika att bli igenkända visar på problemets allvar.

För att skydda nämndemännen bör deras namn inte längre framgå av offentliga handlingar. Ett system där de i stället anonymiseras genom neutrala beteckningar – till exempel ”Nämndeman A” – skulle avsevärt minska hotbilden. Domstolarna skulle samtidigt föra interna register som säkerställer ansvar och transparens. Rättssäkerheten äventyras alltså inte, men tryggheten för de enskilda nämndemännen ökar betydligt. Att införa ett sådant system är en nödvändig anpassning till dagens verklighet och en direkt åtgärd för att stärka rättsstatens försvar mot kriminella påtryckningar.

2. Offentlighetsprincipen och nämndemännens skydd

Offentlighetsprincipen är en av de mest centrala grundsatserna i vår demokrati. Den garanterar insyn i myndigheternas arbete och har i århundraden varit ett skydd mot maktmissbruk. Den ska självfallet värnas. Men ingen princip är absolut, och när insyn riskerar att direkt utsätta enskilda för fara måste en avvägning göras.

Nämndemännen har en unik ställning i rättssystemet. Till skillnad från ordinarie domare saknar de ofta professionell bakgrund, utbildning och de institutionella skydd som karriärdomare har. När deras namn exponeras i offentliga handlingar blir de därmed en särskilt sårbar grupp. Att i alla lägen låta offentlighetsprincipen väga tyngre än deras trygghet är inte rimligt.

Det är därför nödvändigt att se över hur offentlighetsprincipen tillämpas i förhållande till nämndemän. Insynen kan säkerställas även om personuppgifterna i vissa fall anonymiseras. Det avgörande är att allmänheten fortsatt kan följa och granska rättsprocesserna, utan att enskilda nämndemän hängs ut. En sådan modernisering skulle förena öppenhet med trygghet och stärka förtroendet för både offentlighetsprincipen och rättsväsendet.

Pia Trollehjelm (SD)